

Sp. zn. 32/2019/SZD/KPV
Č. j. KVOP-49418/2019
Datum 4. listopadu 2019

Vážený pan
Mgr. František Boháček
ústřední ředitel
Česká správa sociálního zabezpečení
Křížová 25
225 08 Praha 5

Vážený pane řediteli,

dovoluji si obrátit se na Vás ve věci postupu lékařů lékařské posudkové služby ČSSZ při stanovení data vzniku invalidity a jeho vnitřní metodické úpravy.

Při několika šetřeních v poslední době jsem se setkala s tím, že ČSSZ stanovila datum vzniku invalidity dnem, který žadatel o přiznání invalidního důchodu uvedl v žádosti jako požadované datum přiznání důchodu, a odkazem na žádost také stanovení data vzniku invalidity zdůvodnila, přitom takto postupovala podle vlastní metodiky.

Podle čl. 10 odst. 3 Metodického pokynu vrchního ředitele úseku LPS č. 6/2012 – Posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti pro účely zákona č. 155/1995 Sb. se datum vzniku invalidity určuje obvykle dnem, od kterého má být podle požadavku pojištěnce invalidní důchod přiznán, pokud se k tomuto datu prokáže invalidita.

Invalidita je důsledkem porušením zdraví a poklesu pracovní schopnosti, její vznik je tedy objektivně existujícím stavem, zcela nezávislým na vůli žadatele o invalidní důchod. Žadatel o důchod podáním žádosti projevuje svou vůli směřující k tomu, aby mu byl důchod přiznán. V jeho dispozici je samozřejmě i určení dne, od kterého žádá, aby mu byl důchod přiznán, tento den ale nemusí být totožný s datem vzniku nároku na důchod.

Zákon rozlišuje nárok na důchod a nárok na jeho výplatu. Nárok na důchod vzniká dnem splnění podmínek stanovených zákonem.¹ Nárok na výplatu důchodu vzniká splněním podmínek stanovených zákonem pro vznik nároku na důchod a na jeho výplatu a podáním žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu.²

Datum vzniku invalidity je jednou ze stěžejních otázek při posuzování zdravotního stavu pro účely řízení o invalidním důchodu. Má zásadní význam pro posouzení podmínek vzniku nároku na invalidní důchod. Pomocí data vzniku invalidity se totiž vymezuje období, v němž se zjišťuje potřebná doba pojištění pro nárok na důchod. Stanovení data vzniku invalidity proto musí být přesvědčivě odůvodněno.

Prvním předpokladem přesvědčivosti posudku o invaliditě je opatření dostatečného množství potřebných podkladů. Posudkový lékař při posuzování zdravotního stavu pro účely řízení o invalidním důchodu, tj. při zjišťování, zda se u pojištěnce jedná o dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, a při stanovení míry poklesu pracovní schopnosti, stupně

1 Ustanovení § 54 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

2 Ustanovení § 54 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

invalidity a také dne jejího vzniku vychází z nálezů ošetřujících lékařů, výsledků funkčních vyšetření a výsledků vlastního vyšetření. Pro posudkovou činnost posudkového lékaře může být požadované datum přiznání invalidního důchodu uvedené žadatelem v žádosti jakýmsi orientačním vodítkem, nikoliv však určujícím momentem pro stanovení data vzniku invalidity. Nevypovídá totiž nic o skutečném datu vzniku onemocnění ani o datu vzniku invalidity.

ČSSZ od žadatelem požadovaného data přiznání odvíjí to, jak dalece do minulosti bude zkoumat průběh a vývoj zdravotního stavu a pracovní schopnosti. Posudkový lékař by ale základní informace o vývoji zdravotního stavu žadatele měl obdržet v rámci zprávy ošetřujícího lékaře, ten by měl mít informace s čím a od kdy se žadatel léčí.

Po žadateli o důchod nelze spravedlivě požadovat, aby vlastně sám určoval vznik invalidity. Zejména u psychiatrických onemocnění žadatel většinou ani nemá na své onemocnění reálný náhled. A právě u těchto onemocnění představuje stanovení data vzniku invalidity mnohdy značný problém vzhledem k jejich postupnému a plíživému rozvoji. Je třeba se proto důsledně zabývat vývojem onemocnění a jeho dopadu na pracovní schopnost, což může zahrnovat období více let.

Jak jsem uvedla výše, datum vzniku invalidity má zásadní význam pro posouzení podmínek vzniku nároku na invalidní důchod, vymezuje totiž období, v němž se zjišťuje potřebná doba pojištění – potřebná doba pojištění se zjišťuje z období před vznikem invalidity. Stanoví-li ČSSZ okamžik vzniku invalidity dnem požadovaného přiznání, které se blíží datu podání žádosti nebo se s ním shoduje, může se stát, že k tomuto datu žadatel nezíská potřebnou dobu pojištění a nárok na důchod mu nevznikne. Reálné je to zejména v případech, kdy žadatel o důchod kvůli rozvíjejícímu se onemocnění nebude schopen pracovat, „uzavře se před světem“ a k podání žádosti o invalidní důchod ho až s odstupem delší doby přimějí například rodiče, což je ostatně dost typické. Žadatel by samozřejmě mohl následně podat novou žádost o přiznání invalidního důchodu k dřívějšímu datu, ale stanovení data vzniku invalidity je, nebo správně by mělo být, věcí odborné činnosti posudkového lékaře, nikoliv výsledkem „tipování“ žadatele.

Setkala jsem se dokonce s argumentací ČSSZ, že v žádosti o přiznání invalidního důchodu nebyl uveden požadavek na zpětné posouzení. Přitom žadatel požadoval přiznání důchodu od vzniku nároku a z lékařské dokumentace vyplývalo, že se pro dané onemocnění léčí již mnoho let. Posudek se ale vývojem zdravotního stavu vůbec nezabýval.

Samozřejmě si uvědomuji, že v některých případech se posudkoví lékaři potýkají s neúplností podkladů pro posouzení zdravotního stavu, typické je to opět u zmíněných duševních onemocnění. Osoba s duševním onemocněním nemusí vnímat závažnost svého stavu, jeho zhoršování. A pokud u ní chybí rodinné vztahy nebo žije v nějakém rizikovém, nefunkčním sociálním prostředí, chybí potom i stimul vyhledat včas lékařskou pomoc. Nebo případně, i když byla takové osobě odborná lékařská péče v minulosti poskytována, není ochotna dodržovat medikaci, vyhýbá se návštěvám u lékaře. Často se pak stává, že odborná péče je poskytnuta až při závažné situaci, kdy je nutná akutní hospitalizace, následně ale není zajištěna návazná péče. Absence odborných lékařských nálezů potom posudkovému lékaři velmi ztěžuje, či přímo znemožňuje, objektivně vyhodnotit průběh a vývoj zdravotního

stavu, tedy určit, kdy postižení vzniklo, zda se měnil jeho rozsah a závažnost, zda a kdy došlo v jeho důsledku k poklesu pracovní schopnosti, zda tento pokles zakládal invaliditu a pokud ano, tak jakého stupně. Potom ale musí posudkový lékař více věnovat pozornost zmínkám o „problematických“ skutečnostech v osobní, rodinné a pracovní anamnéze, jako jsou výchovné problémy, problémy v přípravě na budoucí povolání (přerušování či nedokončení studia), časté změny zaměstnání, častá nezaměstnanost, rozpad rodiny, užívání návykových látek apod.

Rovněž Instrukce náměstkyně MPSV pro řízení sekce sociálně pojistných systémů č. 12/2016 – Posuzování invalidity pro účely zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Instrukce“), která je určena nejen pro posudkové komise MPSV, ale i lékařské posudkové služby ČSSZ a okresních správ sociálního zabezpečení, váže zkoumání průběhu a vývoje zdravotního stavu a pracovní schopnosti na datum požadovaného přiznání invalidního důchodu. Podle čl. 3 odst. 5) Instrukce je pro posouzení zdravotního stavu a jeho dopadu na pracovní schopnost třeba znát zejména v případech, kdy pojištěnec požaduje přiznání invalidního důchodu se zpětnou platností, k jakému datu uplatňuje nárok na invalidní důchod, neboť od uvedené skutečnosti se odvíjí, jak dalece do minulosti je třeba zkoumat průběh a vývoj zdravotního stavu a pracovní schopnosti. Instrukce ale současně daleko lépe řeší případy, kdy pojištěnec požaduje přiznání invalidního důchodu „od vzniku nároku“ nebo kdy datum přiznání není uvedeno. Pro takové případy stanoví, že je třeba se vždy podrobně a někdy i do minula zabývat vývojem zdravotního stavu a pracovní schopnosti, a to zejména u duševních onemocnění, aby den vzniku invalidity byl stanoven v souladu s objektivně zjištěnými a přesvědčivými důkazy o invaliditě odpovídající míře poklesu pracovní schopnosti z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

Popsaná praxe ČSSZ se negativně projevuje i při doplácení důchodu v souvislosti se změnou data vzniku invalidity vyvolanou mým šetřením. ČSSZ totiž odmítá uznat, že původně stanovené datum vzniku invalidity bylo její chybou a odmítá poskytovat doplatek bez omezení, důchod doplácí pouze 5 let nazpátek.

Rozhodla jsem se využít svého zvláštního oprávnění podle § 22 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů, a doporučit změnu vnitřního předpisu. Doporučuji ČSSZ, aby upravila Metodický pokyn vrchního ředitele úseku LPS č. 6/2012 – Posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti pro účely zákona č. 155/1995 Sb. tak, aby určení data vzniku invalidity nebylo vázáno na den, od kterého má být podle požadavku pojištěnce invalidní důchod přiznán.

Vážený pane řediteli, dovoluji si Vás požádat o vyjádření k mému stanovisku, a to do 60 dnů od doručení tohoto dopisu k výše uvedené spisové značce.

S pozdravem

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(dopis je opatřen elektronickým podpisem)